

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בהעלותך תשע"ה

לשאוף לרוחניות

נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל". לפעמים אדם חושב: נו, היום אני פטור מללמוד, אני עסוק באיזו מצוה אחרת. שידע שמריחים עליו שהוא לא לומד. כדאי שאדם ילמד, ולא ישמח שיש לו מצוה אחרת במקום לימוד תורה.

בגלל הרדיפה הזו אחרי כל מצוה, זכו אותם אנשים טמאים, שמצוות פסח שני ניתנה על ידם. אמנם אם לא היו באים ואומרים "למה נגרע" גם אז ה' היה נותן את המצוה הזאת, אך בכל זאת זכו אנשים אלו שמצוה זו תאמר על ידם (עי' רש"י במדבר ט, ז). מפני שהם עובדים את ה' מאהבה, רוצים לקיים מצוה, ומצטערים כשאינם יכולים לקיים מצוה, לכן זכו שמצוה זו תאמר על ידם.

ומי הפסיד...?

היה עוד מישהו שהיה יכול לזכות שמצוה זו תאמר על ידו - אך הוא הפסיד. מי הוא האיש הזה? - קרח! הרי אחת הטענות של קרח היתה, למה בחרו באלצפן בן עוזיאל להיות נשיא בני קהת, ולא בו, כפי שמביא רש"י: "מה ראה קרח לחלוק עם משה? - נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר: 'ובני קהת עמרם ויצהר וזכרון ועזיאל' (שמות ו, יח). עמרם הבכור - נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול. מי ראוי ליטול את השניה? לא אני, שאני בן יצהר, שהוא שני לעמרם?! והוא מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו" (רש"י במדבר טו, א).

נתבונן בטענה הזו של קרח, ונשאל: האם זוהי הפעם הראשונה שבחרים באלצפן ולא בקרח? התשובה היא - לא! זו איננה הפעם הראשונה שבחרים באלצפן ולא בקרח! כשצריך להוציא את גויותיהם של נדב ואביהוא מן המשכן, קוראים למישאל ואלצפן בני עוזיאל לעסוק בדבר (ויקרא י, ד), ולא לקרח. ממילא, יש לשאול על קרח: למה שם לא מתיית? למה אז לא טענת, למה קוראים לבני עוזיאל ולא לך? כנראה, משום שאז לא היה מדובר בנשיאות. היה מדובר "רק" בקבורת המת. ואם כך, אפשר להשאיר את המצוה למישאל ואלצפן להיות "חברא קדישא", לא צריכים דוקא אותי... רק כשמדובר בנשיאות בני קהת, אז מתעוררת אצל קרח הטענה, למה בחרים באלצפן ולא בי. אינני יודע עד כמה מותר לנו לדבר על קרח. האר"י ז"ל אמר, ש"צדיק פתח" (תהלים צב, יג) - סופי תיבות קרח (כי יש בקרח גם צד טוב, שהוא מחפש קדושה) (כתבי האר"י ז"ל, שער הפסוקים). אבל כפי שהדברים מצטיירים לעינינו, טענתו של קרח למה בחרים באלצפן בן עוזיאל להיות נשיא ולא בו, איננה טענה טהורה "לשם שמים".

והנה, דוקא שם, אם היה קרח מערער על זה שאליצפן ומישאל נבחרו להוציא את נדב ואביהוא מן הקודש, ולא הוא -

"למה נגרע" - תאוה להרויח עוד מצוה!

ה' מצוה את ישראל לעשות פסח במדבר (במדבר ט, א-ג). מספרת התורה: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ויקרבו לפני משה... ויאמרו... אנחנו טמאים לנפש אדם, למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל" (שם, ו-ז).

מי היו אותם טמאים, וכיצד נטמאו? - נחלקו בזה חז"ל (סוכה כה, א-ב). יש אומרים שנושאי ארונו של יוסף היו, יש אומרים שמישאל ואלצפן היו, שנטמאו מנשיאת גויותיהם של נדב ואביהוא אל מחוץ למחנה (ויקרא י, ד-ה), ויש אומרים שאותם אנשים היו סתם יהודים שנטמאו במת מצוה. על כל פנים, לכל הדעות, לא מדובר באנשים שנטמאו סתם כך, אלא באנשים שנטמאו מחמת התעסקות במצוה כלשהיא - נשיאת ארונו של יוסף, הוצאת גויותיהם של נדב ואביהוא מן המשכן, או טפול במת מצוה. אם כך, קשה לכאורה להבין: מה מקום יש לטענת האנשים הללו, "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במעדו"? הרי במקום קרבן פסח, זכו למצוות אחרות שאחרים לא זכו להן! ואם כך, בסך הכל, אין כאן שום גרעון!

תשובה לשאלה זו ניתן לענות על פי מעשה מופלא שמוכח בוורה. וכך מסופר שם: רבי יצחק ורבי יהודה התארחו פעם בביתו של חכם אחד, ושמו רב המנונא סבא. לחכם זה היה ילד קטן (שהיה בעל מדרגה גבוהה מאד), שהיה לומד כל היום ב"הידר", ובערב היה שב לביתו. כששב הילד באותו יום הביתה, אמרה לו אמו: גש נא לשני החכמים הללו, וקבל מהם ברכה! התחיל הילד להתקרב אליהם, אך מיד נרתע לאחוריו ואמר לאמו: אמא, איני רוצה להתקרב אליהם! "מריח" אני, ששני חכמים אלו לא קראו קריאת שמע היום, וכך למדוני רבותי, שמי שלא קרא קריאת שמע - יהא בנידוי כל אותו היום. שמעו רבי יצחק ורבי יהודה את דברי הילד, ואמרו: אמת נכון הדבר! לא קראנו קריאת שמע היום! ומדוע? - כי היינו עסוקים במצות הכנסת כלה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה! (וזהו ה"ג קפ"א)

מה אפשר ללמוד מהסיפור הזה? אפשר ללמוד ממנו יסוד גדול: רבי יצחק ורבי יהודה היו פטורים מקריאת שמע! יותר מכך: אסור היה להם להפסיק לעסוק במצוה שעסקו בה, בשביל לקרוא קריאת שמע (עי' רמ"א י"ד סי' ר"מ ס"ב). ואף על פי כן, הריחו עליהם שנחסרה מהם מצות קריאת שמע! לא כל אדם יכול להריח את זה, אבל מי שעומד במדרגה רוחנית גבוהה, כמו אותו ילד, מריח עליהם שהם לא קראו קריאת שמע. אם כך, בצדק אמרו הטמאים למשה רבינו, "למה נגרע". אמנם ארונו של יוסף זה חשוב, קבורת נדב ואביהוא זה חשוב, וגם מת מצוה זה חשוב, אבל סוף סוף - מצות פסח תהיה חסרה לנו! "יריחו" עלינו שלא הקרבנו קרבן פסח². לכן, למרות שזכינו למצוות אחרות, אנו רוצים להקריב גם את הפסח. "למה

לא חשוב לאן נוסעים, לא חשוב לאן נגיע, העיקר לברוח מהר ה', לברוח מבית הספר של עם ישראל⁶. ודאי לא כל ישראל חשו כך, משה ואהרן, אלעזר ואיתמר ועוד צדיקים ודאי נסעו מהר ה' כדי להגיע אל ארץ ישראל, לא כדי לברוח מהר סיני, אבל על כלל ישראל מעידה התורה, שמטרת נסיעתם לא היתה להגיע לארץ ישראל, אלא לברוח מהר סיני, "כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו... לפי שלמדו הרבה תורה בסיני" (תוס' שבת שם). משה רבינו בא כל יום עם "חומרות" חדשות. פה הוא אומר שבשבת אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבשמיטה אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבפסח אסור לאכול חמץ, ושם הוא אומר שביום הכפורים אסור לאכול בכלל... כל יום "חומרות" חדשות! כמה עוד אפשר?... לכן הם רוצים לברוח מהר סיני, כדי שמשה לא יביא עוד חומרות!... הם לא יודעים שגם אח"כ ה' ידבר עם משה, ויתן עוד מצוות. חושבים שאם יסעו מהר ה', יהיה סוף למצוות שה' מצוה, לכן הם רוצים לברוח מבית הספר. "נסעו מִהַר סיני דרך שלשת ימים [ביום אחד!], כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (שם). [אולי דרשו כן גם מן הכתיב: "ויסעו מִהַר", אל תקרי "מִהַר" אלא "מִהַר", שנסעו במהירות, כדי לברוח מהר סיני⁷].

זה בדיוק ההפך מהאנשים הטמאים שבפרשתנו. לאנשים הטמאים היה פטור ממצוות פסח, והם לא רוצים את הפטור. הם רוצים להיות דווקא חייבים בקרבן פסח. ואילו האנשים האלה לא רוצים מצוות. נוסעים מִהַר מִהַר ה', כדי לברוח במהירות מבית הספר. לא מבינים שהמצוות הן מתנה טובה מאת ה', ושכל מצוה נוספת היא רווח רוחני נוסף.

מה התועלת "להפסיק בין פורענות לפורענות"?

כפי שהזכרנו, כדי להפסיק בין הפורענות של "ויסעו מִהַר ה'", לפורענות של "וייהי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים", כתבה התורה את פרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ" בין שתי הפורענויות הללו, כדי להפסיק ביניהן.

ויש לשאול: לשם מה נחוצה ההפרדה הזו? איזו תועלת יש בה? ובכלל, הרי מיד אחרי הפורענות של המתאננים מופיעה פורענות נוספת - "וְהָאֶסְפֶּסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבוֹ הַתְּאֵוִי תִּפְּאוּהוּ, וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְּבוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וכו' (במדבר יא, ד), ושם התורה לא הפסיקה בין הפורענויות, מדוע זה?

נראה לבאר כך: הרי כלפי חוץ, מי שאינו יודע שבלבם של ישראל היתה בחינה של "תינוק הבורח מבית הספר", היה יכול לחשוב שישאל נוסעים במהירות מהר סיני כדי להגיע לארץ ישראל. אמנם הקב"ה ידע מה שבלבם, אבל כלפי חוץ נראה כאילו אהבת ארץ ישראל יש כאן. ישראל ממהרים לנסוע כדי להגיע במהירות לארץ ישראל, הארץ "שְׁפָל העליונים והחתוננים תשוקתם אליה" (לשון הגר"א ז"ל בתחילת אגרות). מצד שני, גם החטא של "וייהי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים" לכשעצמו אינו גדול כל כך. הולכים שלשה ימים רצופים במהירות, זוהי באמת סיבה טובה להתעייף. נכון, זה לא כ"כ בסדר להתלונן כפי שהתלוננו, "אוי לנו, כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים, שלא נחנו מענוי הדרך" (רש"י במדבר יא, א), אבל התביעה על כך אינה חזקה כל כך, שהרי "אין אדם נתפס בשעת צערו" (ב"ב טז, ב), "להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורי" (רש"י שם).

ואולם, מצירוף שתי הפרשיות יחד, עולה תביעה חזקה.

אולי היה מתקבל הערעור הזה. אולי משה היה שולח גם אותה להוציא את נדב ואביהוא, ואז אולי גם הוא היה נמנה על האנשים הטמאים שאמרו "לְמָה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת קִרְבִּי ה' בְּמַעַדוֹ", והקב"ה הסכים על ידם ונתן להם פסח שני. גם קרה היה יכול לזכות בזכות הזאת. אלא ששם קרה לא מערער. רק כשצריכים לבחור נשיא לבני קהת הוא מוצא מקום לערער. לכן, גם לו יש פרשה שנקראת על שמו, אבל פרשה גרועה מאד, פרשת קרח. במקום לזכות בפרשת פסח שני, הוא "זוכה" לפרשת קרח.

"ויסעו מִהַר ה'" - בריחה מן המצוות!

והנה, יש בפרשתנו גם קבוצת אנשים אחרת, שהיא שונה והפוכה מקבוצת האנשים הטמאים שבקשו לעשות קרבן פסח. בהמשך הפרשה מופיעה פרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ", המוקפת בִּשְׁתֵּי נוֹגֵין הפוכות. נ' הפוכה לפניו, ונ' הפוכה לאחריה³. מה מסמנות הנוגין הללו? לפי דעה אחת בחז"ל, נוגין אלו באות לומר, שלא כאן היה צריך להיות מקומה של פרשה זו (שבת קטז, א), אלא למעלה, בפרשת במדבר, בסמוך לפרשת "ונסע אֶהָל מוֹעֵד מִחֵנֶה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמִּחָנֶה"⁴ (במדבר ב, יז). שם מדובר לראשונה על נסיעת אהל מועד, וממילא שם הוא המקום המתאים לכתוב את פרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ". מדוע אפוא נכתבה פרשה זו כאן, ולא שם? אומרים חז"ל - "כדי להפסיק בין פורענות לפורענות" (שבת שם; רש"י במדבר י, לה).

מה הן שתי הפורענויות שפרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ" באה להפסיק ביניהן? - פורענות אחת מפורשת בכתוב: "וייהי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאֵזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפוֹ, וַתִּכְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמִּחָנֶה" (במדבר יא, א). אלא שזוהי הפורענות השנייה, הכתובה לאחר פרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ". ומהי הפורענות הראשונה? היכן כתובה פורענות נוספת, לפני פרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ"? אומרת הגמרא: "ויסעו מִהַר ה' דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם י, לג). זוהי הפורענות הראשונה, הכתובה לפני פרשת "וייהי בְּנֹסֵעַ". ומה היא כאן הפורענות? - "שסרו מאחרי ה'" (שבת שם). וצריך להבין: למה נחשבת נסיעה זו של בני ישראל מהר סיני, כאילו "סרו מאחרי ה'"?? הרי כל נסיעה שנסעו ישראל במדבר היתה על פי ה', כפי שמפורש בפרשתנו: "על פי ה' יסעו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל פִּי ה' יִחַנו" (במדבר ט, ח). ובפרט נסיעה זו מהר סיני, אחרי חנייה של כמעט שנה למרגלות ההר (עי' רש"י שם י, יא), הרי מפורש בכתוב שהיתה על פי ה', כפי שאומר משה בפרשת דברים: "ה' אֶלְקֵינוּ דָּבָר אֱלֵינוּ בְּחֵרֵב לְאָמֵר, רַב לָכֵם שְׂבֵת בְּהַר הַזֶּה. פָּנוּ וּסְעוּ לָכֵם, וּבְאוּ הַר הָאֲמָרִי וְאָל כָּל שְׂכֵנָיו" (דברים א, ו-ז). בנוסף לכך, הרי מטרת נסיעה זו היא להגיע אל ארץ ישראל, "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתוּ אֶתֶן לָכֵם" (במדבר י, כט) - כפי שאומר משה לחותנו לפני הנסיעה. מהי אפוא הטענה על בני ישראל, על כך שנסעו מִהַר ה' אל ארץ ישראל?

התשובה היא, שהחסרון לא היה בעצם הנסיעה של בני ישראל מִהַר ה', אלא בכוונת הלב של ישראל בנסיעה זו. אמנם היזמה לנסיעה היא של ה', והנסיעה היא לארץ ישראל, אבל היחס של ישראל לנסיעה זו היה "כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (תוס' שבת קטז, א ד"ה פורענות)⁵. לא כתוב "ויסעו אל ארץ ישראל", אלא "ויסעו מִהַר ה'", כי עיקר מחשבתם בנסיעה זו היתה להתרחק מִהַר ה' (רמב"ן במדבר י, לג).

כמה שיותר מהר. וכך בכל מצוה אחרת. בעוד שהתפקיד שלנו ללמוד מאותם הטמאים שאמרו "למה נגרע" לשאוף לכמה שיותר מצוות, לכמה שיותר קדושה - בעיקר בתורה, שזו הקדושה הגדולה, והמצוה הגדולה - יצר הרע מנסה לעשות שנהיה מהבורחים מִהָרָה ה': "נכון, מוכרחים ללמוד, אתה נמצא בישיבה, א"א לא ללמוד, אבל לא צריך להתאמץ כל כך"! יצה"ר מחפש לך עיסוקים כדי שלא תלמד. צריך לנצח את היצר הרע הזה, להתגבר עליו, לדעת להעריך תורה ומצוות ולא לברוח מהם.

"וּמִשְׁלֵם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵיו לְהֶאֱבִידוֹ"

כשלא יודעים להעריך תורה ומצוות - גם השכר שמקבלים עבורם משתנה בהתאם. התורה אומרת: "וַיִּדְעַתְּ פִּי ה' אֶלְקִיךָ הוּא הָאֱלֹקִים, הָאֵל הַגָּאֹל, שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאֶהְבֵּיו וְלִשְׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלְפֵי דוֹר" (דברים ז, ט). גם אם לעיני בשר נראה שלצדיק רע והוא לא מקבל את שכרו, עליך לדעת שהקב"ה הוא אֵל נֹאמֵן לְשֵׁלֶם שָׂכָר (עי' רש"י ויקרא יח, ב), והצדיק יקבל בסוף את שכרו - אם לא בעוה"ז, אז בעולם הבא.

ואולם, יש כאלה שזוכים לקבל את שכרם מיד, כאן בעולם הזה. מי הם ה"מאשרים" הללו שזוכים לקבל את שכרם מיד? - הרשעים! "וּמִשְׁלֵם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵיו... לֹא יֵאָדָר לְשִׁנְאוֹ, אֶל פְּנֵיו יִשְׁלֶם לוֹ" (דברים ז, ט). שכר מצוותיו של הרשע משולם לו מיד - בעולם הזה. למה מזדרז הקב"ה לשלם לרשע את שכרו הטוב כבר כאן בעולם הזה? אומר הפסוק: "וּמִשְׁלֵם לְשִׁנְאָיו אֶל פְּנֵיו לְהֶאֱבִידוֹ". הקב"ה משלם לרשע את שכרו בעולם הזה, כדי לְהֶאֱבִידוֹ מִחַיֵּי עוֹלָם הַבַּא. שלא יזכה להגיע לחיי העולם הבא.

כמובן, נשאלת השאלה: איפה כאן הצדק? בשלמא על העבירות - מגיע באמת עונש לרשע. אבל על מעט המצוות שעשה, למה לא יקבל קצת עולם הבא, כמו שמקבלים הצדיקים? למה פורעים לו את שכרו כבר כאן בעולם הזה, כדי לְהֶאֱבִידוֹ מִחַיֵּי עוֹלָם הַבַּא?

התירוץ, כמדומני, כתוב בפסוק: "פּוֹתַח אֵת יָדְךָ, וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן". ה' מספק לכל אחד את רצונו. הצדיק, שכל רצונו הוא רוחניות ודבקות בה', מקבל את שכרו כפי רצונו: הוא זוכה לחיי עולם הבא, ושם הוא מקבל שפע של דבקות בה' והשגות רוחניות, כפי שרצה. לעומת זאת, הרשע הרי לא מחפש רוחניות. הרשע מחפש גשמיות ועולם הזה. וא"כ משלמים לו במטבע שהוא מעוניין בה - בגשמיות וב"עולם הזה". מטבע של עולם הבא לא תדבר אליו, וגם אי אפשר לשלם לו במטבע כזו, כי נפשו אינה מוכשרת לכך, והוא לא יוכל להנות מתשלום כזה.

עלינו להזהר אפוא, לא להיות חלילה מאלו שמקבלים את העולם הבא שלהם כבר כאן בעולם הזה, במטבע גרועה של עולם הזה. כל אחד הרי קובע לעצמו באיזו מטבע יקבל את שכרו. במדרש מובא מעשה באדם אחד שהיה נוהג להשתכר, והיה מבזבז את כל כספו על קניית יין. ראו בניו שאם ימשיך בדרך זו, יאבד כל כספו ולא תוותר להם ממנו שום ירושה לכשימות. החליטו לגמול את אביהם מן היין. מה עשו? השקוהו ביין חזק עד שנרדם בשכרותו, והוציאוהו והניחוהו בבית הקברות, כדי שלכשיתעורר משנתו וימצא את עצמו בבית

אם באמת אתה נוסע מהר סיני כי אתה כל כך שואף לארץ ישראל, מה אתה מתלונן על עיפות? תלונה זו מוכיחה, שהנסיעה המהירה שלך איננה בגלל חיבת הארץ. אם היית נוסע בגלל חיבת הארץ, היית אומר: אדרבא, שה' "יריץ" אותנו כמה שיותר מהר, ובלבד שנגיע כבר לארץ ישראל. אבל אם כל הנסיעה היא רק כדי לברוח מהר סיני, הרי שברגע שנסעת מהר סיני והגעת לתחנה הבאה, כבר לא דחוף יותר לנסוע, ואפשר להתלונן שלא רוצים למהר. אפשר לחנות כאן.

לכן, כדי למעט בגנותם של ישראל, נכתבה פרשת "וַיְהִי בְּנֹסֵעַ" בין שתי הפורענויות, כדי שהגנאי לא יהיה ניכר וכולט כל כך מן הכתוב. כי כפי שהסברנו, עיקר הגנאי עולה מצירוף שתי הפרשיות יחד. לכן הפריד הקב"ה בין שתי הפרשות, כדי למעט בגנותם של ישראל, שלא תבלוט כל כך הסתירה בין ההליכה המהירה מסיני לבין פרשת המתאוננים. מסיבה זו, לא הפסיקה התורה גם בין פרשת המתאוננים לפרשת קברות התאוה. שכן שתי פורענויות אלו נפרדות הן, ואין קשר ביניהן. אבל כאן, פורענות אחת מחדדת את השניה, כי ממה נפשך: אם השאיפה שלך לא"י כ"כ גדולה, למה אתה מתלונן על מהירות ההליכה? ואם השאיפה לא כ"כ גדולה, למה אתה שמח כ"כ ללכת מהר ה'? לכן כאן צריך הפסק בין שתי הפורענויות, לא לקרוא אותן בנשימה אחת, כדי שלא תהיה טענה כ"כ חזקה על ישראל. כך אולי הפשט בגמרא.

לא לברוח מהר ה'

והנה, הפורענות של "וַיִּסְעוּ מִהָרַ ה'" והפורענות של "וַיְהִי הַעָם כְּמִתְאַנְנִים" לא רק מחדדות זו את זו, אלא נובעות למעשה מאותו השורש. כשלא מבינים את ערך המצוות, לא מבינים גם את ערך א"י. מי שמבין את ערך המצוות, מבין גם את ערך א"י, שהיא המקום האמיתי לקיום מצוות, כפי שמסבירים רש"י בקיצור (דברים יא, יח) והרמב"ן באריכות (ויקרא יח, כה)⁸, שהמקום האמיתי לקיום המצוות כולן, אפילו אלו שאינן תלויות בארץ (כמו שבת ופסח ותפלין ומזוזה), הוא רק בארץ ישראל⁹, ומה שמקיימים אותן גם בחוץ לארץ הוא רק בבחינת "הַצִּיבִי לְךָ צַיִּים" (ירמיהו לא, כ), לזכירה בעלמא, כדי שלא נשכח איך מקיימים אותן בארץ¹⁰. מי שמבין את ערך המצוות, רוצה להגיע כמה שיותר מהר לא"י. לעומת זאת, מי שרוצה לברוח מהר סיני, לא רוצה גם לבוא כ"כ מהר לא"י. למה ליבטנו בדרך הזה שלשה ימים. א"א ללכת כ"כ הרבה בלי מנוחה.

מסתמא אותו סוג אנשים כמו המתאוננים, וכמו אלו שרצו לברוח מִהָרַ ה' סיני, הם אלה שמושפעים אח"כ מדברי המרגלים שאי אפשר להכנס לא"י. אנשים כמו אהרן ואלעזר ואיתמר, לא יושפעו מדברי המרגלים שיש קשיים בא"י. אנשים שלא מבינים את ערכה של א"י, הם מושפעים כשבאים המרגלים ואומרים שא"א להכנס לא"י, כי היא ארץ אוכלת יושביה.

היצר הרע הזה, לברוח מתורה ולברוח מא"י, קיים לפעמים גם אצלנו. אמנם אנו גרים בארץ ישראל, ב"ה, לא חושבים לנסוע לאמריקה, אבל מנסים לפעמים לברוח מה"ארץ ישראל" שבא"י. אדם לומד תורה - היצר מסית אותו שישגור מהר את הספר וימצא איזה עיסוק אחר, העיקר שלא ילמד תורה. אדם מתפלל - היצר מסית אותו שלא יאריך בתפילה, שיקצר ויגמור

במטבע אחרת, בעולם הבא...

מספרים על יהודי אחד שהיה להוט מאד אחר עניני עולם הזה, עד שהלך והמיר את דתו, רח"ל, כדי "לזכות" בעוד כמה "חתיכות" של עולם הזה. בין השאר, היה נוהג אותו משומד לנסוע ברחובות העיר במרכבה הדורה רתומה לסוסים. יום אחד פגש אותו חבירו לשעבר ושאל אותו: "נו, מה כבר יצא לך ממה שעשית? איפה הוא העולם הזה? שלך, שעבורו המרת את דתך?" תמה המשומד ואמר: "איפה העולם הזה שלי?! וכי אינך רואה את המרכבה והסוסים שרצים לפניי?! ... אמר לו חבירו: "שוטה שכמותך! המרכבה והסוסים אינם עולם הזה שלך! המרכבה והסוסים הם עולם הבא שלך, עבור מעט המצוות שעשית, אשר משלמים לך עבורן כבר כאן בעולם הזה, בטרם תמות ותלך לדראון עולם. ואם כן חוזרת שאלתי, עולם הזה שלך, שעבורו המרת את דתך, היכן הוא?" ...

יש מי שכל עוה"ב שלו מתמצה בסוס, ויש מי שחי בעוה"ז וצובר מצוות לעוה"ב. יהי רצון שנזכה להיות מאלו שצוברים מצוות לעוה"ב, ואז - אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעוה"ב.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

הקברות, ישים אל לבו לחזור בתשובה מדרכו הרעה. מה עשה הקב"ה? עברה שם קבוצה של סוחרי יין, והנה שומעים הם קול רעש ומהומה עולים מן העיר, מחמת גודר צבא שנכנס לשם. אמרו הסוחרים לעצמם: אם נכניס את סחורתנו אל העיר, יסדדו אותה אנשי הצבא. החליטו להחביא את סחורתם במקום בטוח - בבית הקברות. הניחו את היין בבית הקברות, ונכנסו לעיר בלא סחורתם. כשהתעורר האב השכור משנתו, ראה והנה נאד יין נתון למעלה מראשותיו. התיר את הקשר שבפי הנאד, הניח את פי הנאד בתוך פיו, והמשיך לשכב ולשתות יין שלשה ימים... לאחר שלשה ימים חזרו בניו לבית הקברות לברר מה נעשה שם עם אביהם. מצאו אותו עם נאד היין בתוך פיו. ראו שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', ולקחו אותו לביתו (ויק"ר יב, א).

נשאלת השאלה: למה עשה ה' ככה לאיש הזה, לשלוח לו יין לבית הקברות, בהשגחה פרטית מיוחדת שכזו? התשובה היא, שכנראה היו לו לאותו אדם זכויות, שהיה צריך לשלם לו עליהם. וא"כ מה יתן ומה יוסיף ה' לשיכור שכזה? יתן לו חידושי הריטב"א? ! הרי ימכור אותם בעד יין! א"כ למה לתת לו חידושי הריטב"א ולהטריח אותו למכרם ולקנות יין? נותנים לו ישר יין, בלי לבזות לשם כך את הריטב"א! אדם מקבל א"כ שכר כפי רצונו. רשע, שכל רצונו הוא גשמיות ועולם הזה, מקבל את שכרו במטבע של עולם הזה. את העונש יקבל כבר

1. אמנם משה הוא זה שהעלה את ארונו של יוסף ממצרים (שמות יג, יט), אך כנראה לא לקח אותו במו ידיו, אלא נתן לאנשים אחרים לשאת אותו.
2. "כאשר לא קיים מצנת עשה, אף על גב שהוא פטור, אינו דומה פטור למי שהוא חייב בדבר וקיים המצוה. שזה קנה שלמות, וזה - אף שהוא פטור - לא קנה שלמות" ("תפארת ישראל" למהר"ל פרק כ'. ועי' גם "גור אריה" במדבר ט, א).
3. בגמרא אמרו, "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימנים ומוצאות" (שבת קטו, ב). ולא פורש מה הן הסימניות. אלא שבחידושי הרשב"א (שם קג, א ד"ה משני סימניות) הביא בשם רב האי גאון, שהכונה היא לשתי נוני"ן הפוכות. וכן איתא בזוהר ("ג קנה, א), שצריך לעשות לפרשה זו ב' נוני"ן המנוזרין לאחורא. ובשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ג) העלה, שאין לעשות נוני"ן לפני הפרשה ואחריה, כיון שכל אות מיותרת פוסלת הספר, אלא יהפוך הני שבתבת "ויהי בנסוע", והני שבתבת "ויהי העם כמתאננים". אך בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק סי' ע"ד) השיג עליו, דודאי ה' המנוזרת אין תורת אות עליה, ואינה פוסלת הספר, ועל כן יש לעשות הנוני"ן כנהוג, אחת לפני הפרשה ואחת לאחריה.
4. כן פירש רש"י (שבת קטז, א ד"ה שאין זה מקומה). ועי' מה שכתב המהר"ל לבאר ("גור אריה" במדבר י, לה), למה המקום המתאים יותר לפרשת "ויהי בנסוע" הוא בפרשת במדבר, ולא בפרשתנו. [ועכ"פ, יש אומרים שמקומה של פרשת "ויהי בנסוע" היה צריך להיות בפרשתנו, אך במקום אחר - לאחר הפסוק "וַיִּסְעוּ הַקֹּהֲלִים וַיֵּשְׂאוּ הַמִּקְדָּשׁ וכו'" (במדבר י, כא)].
5. ולרש"י (שבת קטז, א ד"ה מאחרי ה') יש שיטה אחרת בכל זה. [ולדעתו, הפורענות הראשונה - שסרו מאחרי ה' - היא מה שנכתב לאחר פרשת המתאננים: "וְהָאֶסְפָּסֶף אֶשְׂרָף בְּקִרְבּוֹ הַתְּאֵוִי תִּפְאָה" וכו' (במדבר יא, ד). וכן היא גם שיטת רבינו בחיי (שם י, לג)]. והתוס' (שבת קטז, א ד"ה פורענות ראשונה) והרמב"ן (במדבר י, לה) הקשו על ביאור זה ודחוהו. ואכמ"ל. וכל האמור כאן למעלה הוא על פי שיטת התוס' והרמב"ן.
6. ולפי זה, הפורענות שהיתה כאן היא עצם החטא עצמו, שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, אע"פ שלא אירעו להם שום פורענות ועונש בגופם או בממונם (רמב"ן שם בסוף דבריו). [והטעם שהחטא עצמו נקרא 'פורענות', נראה שזהו מפני שהחטא גורם לריחוק מה', ואין לך פורענות גדולה מזה, שאדם נעשה רחוק מה']. ועוד פירש הרמב"ן, "ושמא אלמלא חטאם זה, היה מכניסם לארץ מיד" (עי' רש"י שם, לג). ולפירושו זה, הפורענות היא, שלא נכנסו לא"י מיד, ונתעכבו עוד במדבר. [אבל הגזרה שיצטרכו להיות ארבעים שנה במדבר נגזרה רק אח"כ, אחר חטא המרגלים].
7. ורבינו בחיי פירש: "ומה שהוצרכו לדרוש כן, לפי שהשגיתו שלא נמצא בתורה אלא 'ה' א ל ק י ס': 'וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹקִים' (שמות כד, יג), וכן: 'אֶל הַר הָאֱלֹקִים תִּרְבְּהוּ' (שם ג, א), וכן נמצא במסורת שאין בתורה אלא שנים: 'בְּהַר ה' יִרְאָה' (בראשית כב, יד), 'וַיִּסְעוּ מִהַר ה'''. וכיון ששינה הלשון ואמר "מִהַר ה'", הוצרכו לדרוש שנסעו מאחרי ה'" (רבינו בחיי במדבר י, לג), ודרשו "מִהַר" במובן של "מאחרי".
8. ועי' גם רמב"ן דברים ד, ה.
9. ועי' שו"ת הרשב"א (ח"א סי' קל"ד) שגם הוא כתב כן.
10. כמובן, אין הכונה שאין חיוב מן התורה לקיים מצוות בחו"ל. אלא הכונה היא, שביחס לארץ ישראל, עבודת ה' בחו"ל היא רק בבחינת "הַצִּיּוּב לָךְ צִיּוּבִים". [והנה, יש מצוות שחיובן לא התחיל במתן תורה, אלא רק משנכנסו ישראל לארץ, אע"פ שהן מצוות שאינן תלויות בארץ (עי' רמב"ן דברים א, א). ויתכן שהסיבה לכך היא, מפני שעיקר קיום התורה הוא רק בא"י, ולכן כל עוד לא נכנסו ישראל לארץ, לא חלה עליהם חובת מצוות אלו כלל].